Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Pilegaard, Hans G. J.; ved Hans G. J. Pilegaard og August F. Schmidt.
Titel | Title:	Fra Lintrup Sogn
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Aabenraa : Hejmdals Trykkeri, 1924
Fysiske størrelse | Physical extent:	73 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

Pilegaard
og Schmidt
Hinrup Sogn
1924

Yo I, -151

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 40 I 8°

1 1 40 1 8 013415

+ Rex

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

2 40 I 151

Fra Lintrup Sogn

Ved

Hans G. J. Pilegaard

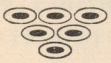
og

August F. Schmidt

Lyngs 2052

Hejmdals Trykkeri, Aabenraa.

Fra Lintrup Sogn

Ved

Hans G. J. Pilegaard

og

August F. Schmidt

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Efterfølgende Oplysninger fra Lintrup Sogn (Frøs og Kalvslund Herred) er samlede af fhv. Gaardejer G. J. Pilegaard i Bavngaard, Hygum Sogn, for hen Tornumskov, Lintrup Sogn. Hans Pilegaard, f. 21. 11. 1851 i St. Anst Sogn (Anst Herred), har boet i Lintrup Sogn fra 1858 til 1921. I de mange Aar han boede i Tornumskov, fik han et indgaaende Kendskab til Lintrup Sogns Historie baade i Fortid og Nutid. Det har dog særlig været Oldtidsminderne, der har haft Pilegaards Interesse, og i hans Hjem findes da nu ogsaa en ualmindelig smuk Samling Oldsager, som engang vil blive indlemmet i et Museum. Pilegaard sørgede for, at Oldsagerne i Lintrup Sogn ikke kom i Tyskernes Hænder under Fremmedherredømmet. Flere af hans Fund er indlemmede i Nationalmuseet i København. Et enkelt Fund, to Ravskiver, hvor der i den ene fandtesSpidsten af den Pil, hvormedHul-

let blev boret, findes i København, og er et højst vigtigt Fund. I hans private Samling findes ca. 300 Numre Oldsager, hvoriblandt er flere særdeles værdifulde Fund. I Tidens Løb har han altid staaet de danske Arkæologer bi ved deres Undersøgelser i hans Egn. Til Stednavneudvalget og til Beskrivelsen af Traps Danmark har Pilegaard sendt Oplysninger fra Lintrup Sogn, ligesom han ogsaa har optegnet adskillige Folkeminder. I det følgende vil Hovedparten af hans Materiale om Lintrup Sogns Historie blive meddelt.

Pilegaard har igennem Aarene besiddet en Række Tillidshverv. I 27 Aar var han Tillidsmand for Nordslesvigsk Skoleforening, og har derved hjulpet en Mængde unge Sønderjyder paa danske Højskoler (han var selv Elev paa den nu nedlagte Højskole i Brørup i Vintrene 1870—72). En Overgang har han været i Kirkeforstanderskab, Skoleraad og Kommuneraad. I en Aarrække var han Sekretær i Lintrup Biavlsforening og var fra 1898—1902 sønderjydsk Tillidsmand for Bladet »Vore Bierhverv«, der redigeredes af hans Ungdomsven Jens

Bojsen Schmidt (død 1905). Fra 1880erne til ca. 1900 udfoldde Pilegaard tillige en flittig Virksomhed som Husflidslærer, et Arbejde, der har bragt ham Tak fra mange af hans Elever. I Forbindelse hermed kan nævnes, at Fru Else Pilegaard gennem mange Aar har arbejdet med Kunstvævning. Indtil de sidste Aaringer har Pilegaard været lokal Medarbejder ved »Hejmdal«. 1888 blev han optaget blandt Forsvarsbrødrene fra Ribe Amt.*)

Hans Pilegaard er en god dansk Mand, der bramfrit og stille har ydet et smukt Arbejde for det, han havde kær, især Oldtidsminderne og hans Egns Historie, samt den danske Sag. Han har aldrig skyet nogen Møje for at fremhjælpe det, der havde grebet hans trofaste Sind. Han er en Mand, hvem alle har Sympati for, og han fortjener nu i sit Livs Aftenstund en Tak for trofast og ærligt Virke. Han hører til den Type af Mennesker, man uvilkaarligt ærer og er glad ved at kende. Han har været en Pryd for sit Sogn, og

---

*) Se »Hejmdal« 22./11. 1921. 23./4. 1924.

en Hjælper for sit Land i trange Tider. Han fortjener saa godt som nogen en officiel Anerkendelse. Maatte den blive ham til Del gennem Offentliggørelsen af hans lokalhistoriske Materiale, da vilde det sikkert glæde alle dem, der kender ham.

Hovedparten af de i det følgende meddelte Oplysninger fra Lintrup Sogn er en Oversættelse af den tyske Kirkekronik, der findes i Lintrup Præstearkiv. Oversættelsen tilDansk er foretaget efter den tyske Original af H. Pilegaards Datter Sarah. En tysk Afskrift af Originalen har staaet til Udgiverens Raadighed. Enkelte Gentagelser er udeladte. Adskillige Steder i Oversættelsen er der føjet supplerende Oplysninger og Noter til af Udgiveren, dels efter trykte Kilder og dels efter Oplysninger fra Pilegaard. De sidste Afsnit fra: Stednavne og Stedsagn og til Slutningen er Pilegaards eget indsamlede Materiale, som Udgiveren har sammenstillet og forsynet med enkelte Noter og Oplysninger. Hele det meddelte Stof danner et godt Supplement til A. J. Marcussens Bog: Optegnelser fra Lintrup og

Hjerting Sogne (Haderslev 1923). Enkelte Steder bringer Pilegaards Materiale Oplysninger, der afviger fra Marcussens Bog. Man har Grund til at tro, at Pilegaards Oplysninger er de rigtigste, da han har boet i Lintrup Sogn i 63 Aar. Marcussen var jo fra Rødding. Det vil antagelig fremgaa af det følgende, at der i ethvert Sogn er Arbejde nok at gøre for lokalhistorisk interesserede Mennesker, der vilde gøre en god national Gerning ved at drage frem i Lyset, hvad der findes skjult af historiske Skatte i de enkelte Sogne. Og fra Sønderjylland især trænger vi til at faa en Række fyldige Sognehistorier. Det følgende er kun en ringe Del af, hvad der kan ventes fra Lintrup Sogn.

August F. Schmidt.

* * *

Den historiske Del af Kirkekroniken.

De to Kirkesogne Lintrup og Hjerting var inden Reformationstiden samlede. I den danske Tid hørte disse to Kirkesogne til Kalvslund Gaarde og stod under Biskoppen. Nu hører de til Tørningslens Provsti og til Haderslev Amt. I Aaret

1838 hørte i Lintrup Kirkesogn 2 Gaarde og 2 Landbolsteder under Riberhus. (De fire var: Peter Kiilskov, Gaardmand, Lintrup; Søren Møller, Landmand, Lintrup Mark; Peder Stephansen, Gaardmand, Dover; Holden Madsen, Landmand, Barsbøl). Alle Beboere stod desuden under Jurisdiktionen til Hadersleyhus.

Lintrup (1340 Linthorp; 1342 Lintrop; 1580 og 1604 Lintorp) har maaske faaet Navnet efter Lindetræer som stod i Mængde i Lintrup Skov, som dengang strakte sig fra Lintrup Kirke modØst til Vimtrup Skov. Tilbage staar nu kun nogle Hegn med Liliekonvaller og andre Skovblomster. Rigtigst vilde Navnet Lintrup vel afstamme fra et gammelt Ord: lin ɔ: Kilden og skulde derefter betyde »Kildeby«. At der er mange Kilder i Nærheden af Lintrup, viser Jordbunden tydelig, særlig mod Vest og Syd vestfor Lintrup ved Vejen efter Mejlby.*)

---

*) Navnet Lintrup kan snarere være afledt af et konstrueretPersonnavn Lindi(?), oldhøjtysk Linto, jfr. Lenni.

1838 hørte i Lintrup Kirkesogn 2 Gaarde og 2 Landbolsteder under Riberhus. (De fire var: Peter Kiilskov, Gaardmand, Lintrup; Søren Møller, Landmand, Lintrup Mark; Peder Stephansen, Gaardmand, Dover; Holden Madsen, Landmand, Barsbøl). Alle Beboere stod desuden under Jurisdiktionen til Hadersleyhus.

Lintrup (1340 Linthorp; 1342 Lintrop; 1580 og 1604 Lintorp) har maaske faaet Navnet efter Lindetræer som stod i Mængde i Lintrup Skov, som dengang strakte sig fra Lintrup Kirke mod Øst til Vimtrup Skov. Tilbage staar nu kun nogle Hegn med Liliekonvaller og andre Skovblomster. Rigtigst vilde Navnet Lintrup vel afstamme fra et gammelt Ord: Lin = Kilden og skulde derefter betyde »Kildeby«. At der er mange Kilder i Nærkeden af Lintrup, viser Jordbunden tydelig, særlig mod Vest og Syd vestfor Lintrup ved Vejen efter Mejlby.*)

*) Navnet Lintrup kan snarere være afledt af et konstrueret Personnavn Lindi (?), oldhøjtysk Linto, jfr. Lenni.

Hjerting (1340 Hyrting, 1522 Hirtæing; 1580 Herting eller Hjerting) bærer Navnet efter Gud Hertha, som blev tilbedet der. Sydfor Hjerting paa en Høj skal der have været en Offerplads, kaldet »Hertha Ting«*). I begge Kirkesogne findes der mange Kæmpehøje, som en efter en forsvinder, idet Beboerne graver dem ud. I Lintrup Sogn findes de fleste i den nordlige Del langs med Kongeaaen, enkelte ligger der og saa ved Sydaaen og fortsætter mod Øst i Hjerting Kirkesogn igennem Møgelmose.

Lintrup Kirkesogn grænser i Vest og Syd mod Hygom. I Syd danner Sydaaen Grænsen. Efter dette skulde man synes, at Bavngaard og Ravning skulde høre til Lintrup, men efter frit Valg kom de til Hygom. Grunden var, at Hygom Kirke ejede en større Kapital, hvorimod Lintrup var fattig. I Øst grænser Lintrup mod Hjerting og Skrave, og mod Nord danner Kongeaaen Grænsen

*) Præstens Forklaring er ikke rigtig. Man ved vist næppe, hvad Rodstavelsen i Hjerting betyder; muligvis har vi her en i-omlydt Form af Ordet Hjort.

Lintrup By ligger omtrent midt i Sognet. Her ligger Kirken og Præstegaarden. Efter en Fortegnelse fra Aaret 1841 har der været 4 Gaarde, (deraf en under Riberhus), Skole, Jordemoderbolig med Land, to smaa Huse med Land, og tre uden Land. Tre Gaarde, tre Landbolssteder og et Hus uden Land ved Vejen efter Ribe. Fire Landbolssteder og to Huse uden Land paa Lyngbjerg. En Gaard og et Landbolsted paa Barsbøl. To Gaarde og et Landbolssted ved Nordbækken. Tre Huse med Land ved Skoven, og to Gaarde paa Østermarken. Til alle Gaarde og Huse hører der Eng, som ligger ved Kongeaaen, hvor der avles godt Hø. For at forbedre Engene blev i Aaret 1888 Kanalen paabegyndt og Sluserne anlagte. Meget daarligt Engjord blev nu forvandlet til frugtbar Engjord. Til enkelte af Gaardene var der ogsaa Mose, men de fleste Tørv blev dog hentet fra de store Moser i Danmark, særlig fra Holsted Mose. I Kirkebyen er der nu (1896) 2 Snedkere, 1 Skomager, 1 Købmand, 1 Gæstgiver, 1 Møller, 1 Bager og 1 Postagentur.

Dover By (1235—1300 Dofre; 1340

Dowerth; 1604 Douver eller Dover), ligger nordøst i Sognet og har i sin Tid haft egen Kirke. I Ribe Kirkefortegnelse fra 1340 er Kirken nævnt*). Sandsynligvis er Indbyggerne døde i Pestens Tid, eller i den sorte Død fra 1345—50**) Fra Aaret 1841 meddeles det, at Ruinerne endnu er at se, ligesom ogsaa Grundvolden af Kirkediget. Pladsen, hvor Kirken har ligget, er ogsaa synlig endnu. I Aaret 1841 bestod Dover af 4 Gaarde (deraf én under Riberhus) 2 Landbolssteder og 2 Huse uden Land. Syd- og østfor Byen laa 4 Gaarde og 3 Landbolssteder. Nordfor Dover ligger »Nissumgaard« og mod Øst efter Krogstrup 2 Huse med Land. Beboerne fra Dover havde alle Eng ved Kongeaaen. Sydfor Byen fandtes der et Mergelleje. I Aaret 1906 havde Byen en Købmand, en Gæstgiver***) en Smed og nordøstlig

*) Ribe Oldemor udg. af O. Nielsen, 109 smsts. 124: »Dover, forhen Sogn, nu By i Lintrup Sogn«.

**) I Traps »Slesvig« I, 69 meddeles, at Dover Kirke skal være ødelagt af Fjendehaand.

***) Nu nedlagt.

i Kommunen ligger en Savmølle. I Byen ligger ogsaa en Skole.

Vimtrup By (Whimptrup) ligger spredt og gennemskæres af to Veje, den gamle Kongevej eller Studevej, som gaar gennem Dover, hvorad i ældre Tid de store Studeflokke blev drevet nede fra Jylland og ud til Løgumkloster osv. Den anden Vej blev grundforbedret i 1888 og gaar igennem Mejlby—Lintrup—Hjerting—Rødding. 1841 hørte til Vimtrup 4 Gaarde, 2 Jagtsteder, 5 Landbolssteder og 2 Huse med Land. Vimtrup hører til Dover Kommune.

Tornum By (Thornum) bestod 1841 af 4 store og 2 smaa Gaarde, 2 Landbolssteder og 5 Jagtsteder. Sydfor Byen laa 5 Landbolssteder og 1 Parcellist og nordfor en Gaard og 3 Parcellister. Tornum har ligesom Vimtrup Engene langs med Sydaaen. Begge Steder findes der Mergel. 1841 var der kun lidt Hede i Tornum Kommune, hvorimod Vimtrup havde en god Mose. Ved Sydaaen i Tornum Kommune ligger Skærbækmølle, en stor og mager Gaard med Vandmølle, 1841 ogsaa Vindmølle, der var udpagtet Skærbækmølle skulde ligesom andre

store Gaarde betale Kirketiende. 1838 blev Skærbækmølle solgt, og Mølletvangen hørte op. I de sidste 30 Aar har Skærbækmølle tit skiftet Ejer, mest Tyskere. Ved Skærbækmølle ligger et saakaldt »Tingsted«, hvor Sagnet fra den hedenske Tid fortæller, at Kongerne kom sammen og holdt Raad.

Til Tornum Kommune hørte Tornumgaard, et adeligt Gods, som 1498 tilhørte Anders Juel. I første Halvdel af det 16. Aarhundrede tilhørte det Magister Gunde Lange, som døde 1546. 1587 solgtes Godset til Frederik den II.

Fra den Tid var det en kongelig Forpagtergaard til den, som den 20. November 1797 blev parcelleret. Til Godset hørte den Gang 6 Gaarde og 6 Landbolssteder i Tornum, Gaarden Kastbjerg, 2 Gaarde i Mejlby, 2 i Lintrup, 1 Gaard i Aalling, 1 i Fæsted og Gaarden »Beenborg« i Hjortvad. 1797 blev 5 Parceller paa tilsammen 400 Tønder (1 Tønde = 320 Quardratruten, 1 Rute = 16 Hamborgerfod) solgte. Af de betydelige store Skovstrækninger, som hørte til Tornumgaard, havde de 5 Parcellister 100 Tdr. Skov. Al denne Skov er nu

forsvunden. Det sidste af Skoven blev ryddet i 1841. Naar man ser de store Egebjælker i Lintrup Kirke, kan man først danne sig et Begreb om, hvor prægtig Skoven har været. Tornumskov bærer Navnet efter Skoven.

I Lintrup Kirke hænger et stort og velbevaret Billede af en Ridder og hans Hustru fra Tornumgaard. Over Billedet staar et Ord af Joh. 3,16 til Ære for Gud og til Opmuntring for mange fromme Kristne, som overgav sig til Kirken. Mandens Navn var Jonas Petersen, men baade hans Fødselsdato og Aar og Dødsdato mangler. Hans Hustru hed Barbara Jonassen. Hun døde den 20. Juni 1713 i en Alder af 69 Aar. Et Sagn fortæller, at en Forvalter paa Gaarden myrdede Jonas Petersen i Kælderen. Liget blev i en Sæk slæbt til Sydaaen og kastet ud der. En lille Bugt kaldes derefter »Jonashul«. Forvalteren giftede sig derefter med Enken.

Mejlby By. (1580: Meilbug) ligger vest i Sognet. Den lille By med Skole og Købmandshandel ligger temmelig højt. De fleste Huse ligger spredt. I Aaret 1841 hørte der til Mejlby By 4 sto-

re og 2 smaa Gaarde, 2 Landbolssteder og 5 Huse uden Jord. Nordfor laa der 3 Gaarde, 2 Landbolssteder og 4 Parcellister tilligemed Lintrup-Nørrekro, ved Landevejen Foldingbro—Ribe. Vestfor Mejlby var der 2 større og 2 mindre Gaarde og 5 Parcellister. 1905 blev der ved Landevejen Ribe—Foldingbro bygget et Gendarmhus til to Familier, et Par Aar i Forvejen var der bygget et lignende paa Dovermark ved Foldingbro—Krogstrup Vejen. Beboerne i Mejlby har Eng ved Kongeaaen, men den er daarlig. I den sydlige Del af Kommunen findes der Mergel. Desuden ligger i Mejlby Kommune to Gaarde, som bærer Navnet »Nord-Aalling«. Til en Tid hørte 4 Gaarde i Mejlby til Johanniterklostret i Ribe, hvilke Klaus Sehestedt paa Spandetgaard kom i Besiddelse af i 1547. 4 adelige Gaarde gik 1587—1602 over til Dover Kommune.

Aarlund, som ligger imellem Lintrup og Dover, var i 1841 to Gaarde og fire Landbolssteder stor.

Foldingbro havde 2 Gaarde og 4 Landbolssteder. Til alle Ejendomme var der mager og sandet Jord, ingen Mergel,

daarligt Brændsel, men god Engjord ved Kongeaaen. I Foldingbro er der foruden Toldsted en Gæstgiver med Høkeri og en Bager.

Skovlund ligger nordvestfor Vimtrup og havde 1841 en lille Gaard og et Landbolssted. Skovlund havde i Fortiden store Skove, der i 1841 næsten helt var forsvundne og forvandlet til frugtbart Agerland.

Tal efter Folketællingen i Lintrup Sogn viser (derunder 35 Riberhuser):

1840	—	990
1855	—	1140
1860	—	1128
1871	—	1191
1875	—	1199
1885	—	1182
1890	—	1081
1895	—	1051
1900	—	1110
1905	—	1149

Gennemsnitligt var der i Aarene 1830—40: Fødte 30; Konfirmander: 24; viede 6 Par og 23 Dødsfald aarlig.

Langs med Kongeaaen er Markerne sandede og magre, f. Eks. hele Foldingbro Mark og en Del af Dover, Aarlund, Lintrup, Mejlby og Nord-Aalling, (om-

trent Halvdelen). Den anden Halvdel og Vimtrup og Tornummark er god Jord og til Dels Ler, hvor der findes mange Sten Det bedste Jord i Kirkesognet hører til Tornumgaard og dens Parcellister. Hedelandet bliver mere opdyrket og bærer god Avl. Et Stykke Hedeland hører endnu til Præstegaarden. Medens der i 1841 blev klaget over de mange fattige, som aarlig kostede 273 Cour. Rdl. samt Klingpungpengene, og som Fattiggaarden ikke kunde rumme, findes der nu snart ingen fattige mere paa Grund afAlders- ogInvalideunderstøttelsen, og Fattiggaarden staar til Dels tom.

En Lærer, Nis J. K. Thornum, skænkede Skolen et Legat paa 100 Rigsdaler. Thornum havde faaet Undervisning i Tornum Skole fra 1801—1812. Af Taknemmelighed skænkede han sin Fødeby Tornum en Kapital paa 80 Rigsdaler, og 1856 lagde han 10 Specier eller 20 Rigsdaler til. Dette var til Erindring om, at Biskop Viktor Kristian Hjort havde taget ham med paa sin egen Vogn fra Bispegaarden i Ribe til Seminariet i Borris. Af Renterne skulde der købes Lærebøger (Religionsbøger) og Foræringer til de

flittigste og artigste Børn i Skolen. Hvert femte Aar skulde Renterne tilfalde Lærerenken.

Forhen i den danske Tid blev alle Embeder gennem Kongen besat af det danske Kancelli, ligesom alle andre Embeder i Tørninglen, der stod under Biskoppen af Ribe. Omkostningerne ved Ordinationen faldt paa Præsten. Kommunen ofrede forhen hver ny Præst det saakaldte Manteloffer. Saaledes blev 1838 ved Pastor Kraghs Tiltrædelse ofret omtrent 30 Cour. Rgdl. Dette faldt sandsynligvis væk efter 1864. Præstegaarden er overgaaet til Amtet. De store Præstegaardsbygninger skal istandholdes af Indehaveren. Forhen skulde enhver Efterfølger købe Præstegaarden af den forrige Præst. Saaledes betalte Pastor Kragh 1500 Cour. Rgdl. til Pastor Strarups Arvinger. Den nuværende store, rummelige Præstegaard blev bygget af den sidste danske Præst, Pastor Bøttiger, som ogsaa anlagde Haven. Hans Efterfølger, Pastor Roll, plantede meget i Haven, ogPastor Juhl fortsatte Værket og udvidede Haven imod Øst. Pastor Kragh klagede over,

at der intet kunde gro i Haven, men Læbæltet manglede for Vesten- og Nordenvinden. Frugttræerne blev ødelagte, ligesom Taget ofte blev beskadiget. En ny Forpagterbolig blev bygget 1884. Alle Præstegaardsjorderne er forpagtede ud. 1840 blev der saaet 20 Td. Rug, 8 Td. Byg, 20 Td. Havre og 10 Td. Boghvede. Mergel findes der kun nordfor Kirken. Af Mose er der kun en lille Rest, Tørvene var heller ikke gode. 1840 blev der i Præstegaardsengen ved Kongeaaen avlet 50 Læs Hø.

If. en Skrivelse fra 22. Decbr. 1772 og 20. April 1773 skulde enhver Indbygger til de tre Festligheder ofre 3 Pg. Pastor Kragh klager over, at disse Ofre ikke indkom paa Grund af Fattigdom. 4 Td. Rug gik da til Bispestolen, senere til Provsten. Der har dengang været to Amtsskrivelser. I en Skrivelse til Biskop Tage Müller i Ribe af 3. Maj 1848 hedder det:

Da jeg med Bedrøvelse har erfaret, at i Tørninglen mange Præster af Frygt for at ske Overlast af de fjendtlige Tropper have forladt deres Embeder uden Tilladelse, maa jeg anmode D. H. om at opfordre disse

Embedsbrødre til ufortovet at vende tilbage til deres Embeder.

En Forordning af Christian VII af 21. Januar 1778 lyder:

Vor synderlige Bevaagenhed tilforn! Da du Biskop Bloch udi Skrivelse til vores danske Cancelie af 8. Juli sidstleden haver forestillet, at en Del af Gejstligheden i Ribe Stift har beklaget sig for Dig, at der har indsneget sig den Uskik, at Bønderne holde deres Bryllup om Løverdagen, hvilken ikke haver været at bringe dem fra, unskyldende saadant med økonomiske Aarsag, nemlig at de slipper Bryllupsgæsterne med anden Dages Beværtning, da de Dagen derpaa følge maa Brudefolkene i Kirken, men at derved dog foraarsages, at de fleste Gæster siden den første Bryllupsdag naturligvis tilbringes indtil langt ud paa Natten, sove Søndag Formiddag bort, og de faa, der følge Brudefolkene til Kirken, tilbringer Gudstjenesten sovende til Menighedens største Forargelse. Saa paa det saadant Uskik kan vorde afskaffet, giver vi Eder herved tilkende, at vi i Anledning af saadan Forestilling samt vores General Kirke Inspections Collegies derover afgivne Betænkning allernaadigst have fundet forgodt og ville have befalet, at ingen Bryllupper paa Landet i det eder anbetroede Ribe Stift maa holdes om Løverdagen.

En anden Forordning af Christian VII

henviser til Paragraf 6 om Forlovelse i Fremtiden:

De Trolovede maa ej flytte til hinanden og bo under Tag sammen, forinden Bryllup-pet er holdt; de som handle derimod, straf-fes som for fortidlig Sammenleje.

Topografisk-statistisk Del.

1. Januar 1891—1. Januar 1896.

1. Indregistreret er følgende Byer og Ejendomme: a., Kirkebyen Lintrup med Kirke, Præstegaard, Skole, Post-hus, Telefon, Gæstgivergaard. Af de mange Udbyggere hedder 2 Landbol-steder og 1 Gaard Barsbøl. 2 Gaar-de »Damgaard«, 1 Gaard og et Par Landbolsteder »Fuglbækgaard«, en-kelte Landbolsteder Lintrupskov, »Villemajgaard«, »Smedegaard«; de andre Ejendomme bliver betegnet med Lintrup-Mark. Lintrup Kom-mune har 235 Indbyggere.

b., Byen Mejlby med Skole er kun lille. De fleste Steder ligger paa Mejlby Mark. Ved Landevejen Ribe—Kolding ligger »Lintrup-Nørrekro«. 2 Gaarde hedder Nørre-Olling. Mejl-by Kommune har 221 Indbyggere.

c., Byen Tornum med Skole. I Øst Skærbæk Mølle, i Vest Tornumgaard. En Del Udbyggere bliver kaldt Tornum - Mark, Tornumgaards - Mark, Kastbjerg, Kastbjergled, Vilumsdal og Vimtrup-Mark. Tornum Kommune har 244 Indbyggere.

d., Byen Dover med Skole. Ejendomme mod Øst: Dover-Mark- i Nærheden af Kongeaaen liggger Nissumgaard og Byen Foldingbro med Toldsted. Nogle Ejendomme mod Vest: Aarlund og andre Skovlund. 2 Landbolssteder kaldes Troldal, mod Syd den spredte Vimtrup By. Dover Kommune har 381 Indbyggere.

Indbyggerantallet i Lintrup Sogn er derefter 1081.

2 Gudstjenesterne bliver paa Søn- og Helligdage afholdt i Lintrup Kirke; regelmæssigt hver anden Søndag Formiddag Gudstjeneste Kl. 10 og Eftermiddag Kl. 2. Om Vinteren afholdes der i Dover Skole og Tornum Skole enkelte Gange Bibeltime. Gudstjenesterne om Søndagen er gennemsnitlig besøgt af 72 Voksne og om Festdagene af 169 Voksne.

3 Gennemsnitlig er der blevet døbt 30, konfirmeret 22 Børn, ægteviede 6 Par og begravet 19 Personer.

4. I de sidste fem Aar er der døbt en uægte (4 i 5 Aar), Selvmord ingen i de sidste 5 Aar.

5. Til den kirkelige Fattighjælp er der indkommet 141,26 M. Kirkekollekterne er falden saaledes (1894—95): Nytaarskollekt 3,93; Paaskekollekt 3 M., Pinsekollekt 4,71 M., Hedningemissionen (V p. Tr.) 6,34, Jødemission (X p. Tr.) 3,77 M., Evang. kirkelig Hjælpeforening 7,38 M., Gustav-Adolf-Forening 5,64 M. En kirkelig Siftelse er der endnu, det Lindevitske Legat, med et Beløb paa 720 Mark.

6. Kirkelige Foreninger er der ingen mere af i Kommunen.

7. Der er ingen Udmeldelse eller Indmeldelse forekommet. Kun et Hjem er der, hvor Manden er Katolik og Hustruen evangelisk. Børnene blev døbte paa evangelisk. Desuden er i Sognet 10 Grundtvigianere (Underskrevet 1. Jan. 1896 af Pastor Godt).

I Aarene 1901—1906 brændte der flere Ejendomme, og mest de indvandredeTy-

skeres. Da de ingen Formue havde og saaledes sad haardt i det, var der stærk Mistanke mod dem selv, da disse Brande ikke blev opklarede. Det var ikke blot i Lintrup og Hjerting, men ogsaa i de tilstødende Sogne, og der ogsaa mest hos Tyskere. Ejendomspriserne steg. 2 Gange nægtede Præsten at deltage i Begravelser: ved en Selvmorder, som havde vendt sig fra Kirken, og ved et 3/4 Aar gammelt udøbt Barn, hvor Forældrene havde vendt sig fra Kirken.

Afdøde Kirkeældste P. A. Jensen, Mejlby, stiftede 1915 et Legat for Sygepleje.

Den kronologiske Del.

Den kirkelige Kommunes betydeligste Tildragelser siden den 1. Januar 1896.

I Aaret 1896 fik Kirken i Lintrup, som indtil denne Tid intet Orgel havde, et saadant fra Orgelfirmaet Marcussen & Søn i Aabenraa. Omkostningerne beløb sig til godt 3000 Mark. Orgelet blev prøvet og udtaget af kgl. Musikdirektør Heinebuch i Flensborg. Ved Høstgudstjenesten blev Orgelet indviet af Præsten og overgivet til Kirken.

Efter et Andragende af et større Antal tysktalende Menighedsmedlemmer, bestemte det kgl. ev. luth. Konsistorium i Kiel i 1898, at der hveranden Festdag skulde være tysk Gudstjeneste og engang om Foraaret og Efteraaret tysk Altergang, som skulde afholdes om Eftermiddagen. De tyske Gudstjenester blev nødvendige paa Grund af de mange Tyskere, der kom sydfra hertil 1897—98. De tyske Indvandrere kom hovedsagelig fra Ditmarsken, enkelte Familier fra Ejdersted, Svansen, Angel, Hessen-Nassau og Baden. I Løbet af to Aar indvandrede 24 Familier, som alle erhvervede sig Ejendomme. De, der solgte, udvandrede som danske Undersaatter til Danmark, nogle købte igen andre Steder, og andre drog til Byerne.

Efter Kirkeloven af 2. Juli 1898 maatte Præsterne ved de evang.-luth. Kirker i Provinsen Slesvig-Holsten indsamle Kollekter til kirkelige Formaal. Efter en Ændring af Loven af 26. April 1899 bortfalder Ofringen til Præst og Degn ved de store Fester, hvorimod de fik deres Løn udbetalt engang om Aaret.

Kirkeforstanderskabet besluttede den

26. April 1899, at der ved Begravelser ved Graven skulde læses Velsignelsen, Bøn og synges en Salme, hvorefter Ligtalen blev holdt i Kirken. Her blev først sunget en Salme, og der blev sluttet med en Salme.

Den 17. August 1900 fejrede Ægteparret Peter Hansen Brandt, Aftægtsmand paa Barsbøl, og hans Hustru Mette Cathrine Olesdatter deres Guldbryllup. Festen begyndte med en Gudstjeneste i Kirken; ved Slutningen af denne blev der ofret paa Alteret til de gamle. Gennem Præsten fik de gamle overrakt en Gave paa 30 Mark fra den tyske Kejser. En Fortsættelse af Festen blev holdt hos Gæstgiver Hansen i Lintrup Kro, hvor der efter Indbydelse af Kirkeforstanderskabet var 50—60 Personer til Festmiddag i den smukt pyntede Sal.

Første Adventssøndag (1900) afgik Gaardejer og Smed Niels Hansen Schmidt,*) Søbækled, somKirkeældste. I hans Sted blev Savmøller og Landmand Hans Nielsen Hansen, Dover Mark, valgt

*) Som Følge af, at S. havde Forbindelse med Frimenigheden i Rødding. N. H.

og indsat i sit nye Embede nævnte Dag. Den 20. Marts 1901 bestemte det kgl. Konsistorium i Kiel, at der fra nu af skulde afholdes 12 tyske Gudstjenester om Aaret, (hidtil var der kun 5), og det den første Søndag i hver Maaned. Faldt én af de store Fester midt i Maaneden, skulde den tyske Gudstjeneste afholdes anden Festdag. Den tyske Konfirmation skulde fremdeles afholdes paa Søndagen »Judica«.

Under 24. August 1901 bevilgede det kgl. Konsistorium i Kiel et Andragende fra Lintrup Kirkeraad om at faa 20 Eksemplarer af den tyske Salmebog. Bøgerne blev tilsendt af Boghandler J. Bergas i Slesvig. 5 blev uddelt til fattige Kirkemedlemmer.

Den 28. Novbr. 1901 blev der i Lintrup Kirke afholdt Kirkevisitation af Provst Gottfriedsen Prædikenen holdtes over Luc. 11, 33—36 og det 6. Bud. Skolevisitationen var i Lintrup Skole. Her katekiserede først Degn Christiansen, Lintrup, over Lignelsen om de 10 Jomfruer. Tilsidst Lærer Hørlyck, Mejlby, over den første Bøn.

Den 18. Juni 1903 blev der atter af-

holdt Kirke- og Skolevisitation, denne Gang af Generalsuperintendent Dr. Kaftan. I Skolen katekiserede Degn Christiansen, Lintrup, Lærer Johansen, Tornum og Lærer Majbøl, Mejlby.

I Efteraaret 1904 fik Lintrup Kirke en Kakkelovn, første Juledag 1904 kunde Menigheden glæde sig ved at sidde i en varm Kirke. Omkostningerne betaltes ved frivillige Gaver fra danske og tyske, 600 Mark. Fra Mejlby kom de mindste Gaver. Kakkelovnen, der kom fra Fabrikken E. Henn i Kaiserslautern, kostede 260 Mark; med Opsætningen og Skorsten kom det hele paa 550 Mark.

I Aaret 1905 blev Gangen i Kirken og begge Sider ved Alteret belagt med Kokusmaatter fra Dorsdener Tæppefabrik. Omkostningerne betalte Kirkekassen (120 Mark). Paa samme Tid holdt en ung Missionær fra Breklum Foredrag i Kirken om Hedningemissionen samt fremviste Lysbilleder. Til samme Tid blev der grundlagt et tysk Folkebibliotek indeholdende 156 Bind for begge Sogne. Den 8. Oktober 1907 blev der atter afholdt Kirke- og Skolevisitation af Provsten. I Kirken var der 75 voksne

til Stede. I Skolen katekiserede Degn Johannsen, Lintrup overJac. 1, 17 og Lærer Brandt, Tornum over den femte Bøn.

Under den 21. Maj 1907 bestemte det kgl. Kons i Kiel, at der hverandet Aar paa Skærtorsdag og Bededag skal afholdes tysk Gudstjeneste.

Den 26. Novbr. 1907 flyttede de to Kirkeældste P. L. Petersen, Lintrup, og Joh. Christensen, Tornum, til Rødding, og i deres Sted valgtes Gaardejer H. N. Conradsen, Fuglbækgaard, og Gaardejer P. Bruun, Tornum. Til Synodemedlemmer blev valgt Gaaardejer H. N. Conradsen, Fuglbækgaard, og Savmøller H. N. Hansen, Dover Mark.

Præsteembedet Lintrup-Hjerting falder i VI Lønningsklasse og betales med 4500 Mark aarlig med et Alderstillæg af 300 Mark.

I 1909 blev der til Skomagermester Iversen, Lintrup, solgt en Byggegrund af Præstegaardsjorden, 25 Kvadratmeter stor, til en Pris af 80 Pg. pr. Kvadratmeter.

Den 1. Oktober 1909 forlod Degn Johannsen Lintrup og overtog Degneembedet i Oksbøl paa Als. Fra 1. Novbr.

1909 til Slutningen af Marts 1910 udførte Lærer Westergaard, Lintrup, Kirketjenesten. Hans Efterfølger blev 2. Lærer i Skrydstrup, H. Schmidt, fra 1. April 1910.

I Aaret 1910 blev der af Kommunen besluttet (for Lintrup—Hjerting) at overrække hvert Brudepar en Brudebibel.

I Aaret 1910 blev Sydøstladen til Præstegaarden nedrevet og en ny opført. Til Opførelsen af de nye Bygninger blev der laant 13,000 Mark. Omkostningerne beløb sig til 13,188 Mark 70 Pg. Ombygningen af Vagtladen beløb sig til 567 Mark. Nedrivningen beløb sig til 185 Mark. Af det gamle Materiale, som blev solgt, indkom 439 Mark.

Sommeren 1911 blev Pastor Godt af det Kgl. Kons. i Kiel forflyttet til Adsbøl-Graasten. Han forlod Lintrup den 23. 11. 1911. I hans Sted kom Karl Nissen*), Præst i Sønderborg, han blev indført i Menigheden i Lintrup Kirke den 17. December 1911.

Den 1. April 1912 forlod den gamle

---

*) Nu Regeringsraad i Slesvig. N. H.

Forpagter Præstegaarden efter udløbet Forpagtningstid; i hans Sted kom Forpagter Jesper Henningsen fra Brøstrup.

Kristi Himmelfartsdag den 16. Maj 1912 blev der grundlagt en Missionssyforening, som afholdt Sammenkomster engang om Maaneden, hvori der deltog rigelig 20 gifte og ugifte Kvinder.

Fredag den 28 Juni 1912 blev der afholdt Kirke- og Skolevisitation af Generalsuperintendent Dr. Kaftan i Lintrup Kirke og Skole. I Skolen katekiserede Lærer og Degn Schmidt, Lintrup, over Luc. 5, 1—11, Lærer Philipsen, Dover, over ottende Bøn, og Lærer Brandt, Tornum, over:» Vaagn op, Basunen gjalder«.

I Vintrene 1912—13 blev der afholdt Bibeltime i hver Kommune hver fjortende Dag. I Tornumskov samleds et Par Familier i hver Uge. Præsten afholdt Timerne. For den tyske Menighed var der tysk Bibeltime hos Gaardejer Poul Hansen, Vimtrup.

I Tiden fra den 26.—30. Januar 1913 blev der første Gang afholdt en Missionsuge med 3 Aftener i Lintrup og 2 i Hjerting Kirke. Besøget steg fra Aften til Aften.

Siden April 1913 blev der udgivet et dansk Menighedsblad for begge Sogne. det blev uddelt i ethvert Hjem. Omkostningerne udredtes ved frivillige Gaver.

I Juli 1913 blev i Lintrup og Mejlby de nye Skolebygninger taget i Brug.

Siden 27. April 1913 bliver der engang om Maaneden afholdt Børnegudstjeneste en Søndag Eftermiddag.

I Sommermaanederne Juni, Juli, August, bliver Gudstjenesten afholdt Kl. 8 og Kl. 10 Formiddag.

Præstelisten.

Series pastorum ecclesiarum Lintrup et Hjerting a tempore reformationis efter Kirkekroniken i Lintrup. Hvor Præstelisten er i Uoverensstemmelse med Wibergs Præstehistorie, vil det blive bemærket.

1) Laurits Nielsen, her Præst Anno 1545; klagede til Kong Christian III. imod Magister Gundo Lange, Ridder til Tornumgaard og formodentlig ogsaa til Nielsbygaard om en Aalefanger. Resultatet er ikke bekendt.

2) Magister Anders Jacobsen. Hans Søn Jacob Andersen blev den 26. Februar 1584 dømt ved Statsretten i Ribe til at betale Faderens Gæld, 20 Daler og 6 Aars Renter, da Boet ikke var delt og han saaledes var Formynder for Moder og Søskende.

3) Efter Rhodes Optegnelser [1]) kom Andreas Farsbelius, død 14. Februar 1584.

4) Jacob Andersen. Efter Rhode var han sin Forgængers Svigersøn og havde tre Børn, Sønner, af hvilken en blev Præst i Gammel Haderslev, en Archidiakonus i Haderslev og den tredje blev Faderens Efterfølger.

5) Magister Anders Jacobsen hed efter Rhodes Oplysninger Andreas og døde 1659 efter store Lidelser. Paa Tavlen, som hænger i Lintrup Kirke, staar i det ene Hjørne over Præsten »døde 1661«, og over hans Hustru »døde 1659«. (Hos Wiberg staar: død 1668 (»aldrende«); led mange Ting 1658—59).

Over Billedet staar: »Vi tror Legemets Opstandelse og det evige Liv«, og forneden staar: »Det er visseligen Sandhed, det troværdige Ord, at Jesus er kommen at gøre Syndere salige«.

6) Jacob Sørensen Lintrup, født her i Byen vestfor Præstegaarden paa en Bondegaard, blev den 26. September 1664 udnævnt til Adjunkt (kgl. Confessionarius. W.) Han giftede sig med en Søster til Biskop Kragelund, Birthe Thomasdatter. Jacob Sørensen døde 1679 (eller 1678. W.); hans Enke

---

[1]) P. Rhode: Haderslev Amts Beskrivelse, Kbhvn. 1775. Samlgn. «Hejmdal«, 29/1 1923.

giftede sig igen den 13. Decbr. 1681 med Peder Clausen, Emmerslev, Præst til Eltang og Vilstrup. (J. S. L. var nogen Tid Biskop i Viborg. Trap).

7.) Magister Christen Larsen Wellejus (Rhode: Lauritzen. W.) — født d. 12. Juli 1657 i Odense, Søn af Magister Lauritz Christesen Wellejus, Stiftsprovst og Præst ved St. Knuds Kirke. I Hjemmet lærte han sin Gud at kende, kom saa i Huset hos en Magister Mathias Bang, hvor han sammen med Børnene der fik Undervisning af en Student. Fra hans 6.—13. Aar gik han paa den latinske Skole i Odense, hvor han til stor Glæde for Lærerne gennemgik alle Klasser med stor Iver og Lyst. 1672 kom han paa det det kgl. Gymnasium, og blev der et Aar længere end efter Reglerne og gjorde gode Fremskridt i de orientalske Sprog. 1674 kom han, efter en berømt Eksamen, paa Universitetet i København, hvor han 1676 (1677?) bestod den filosofiske og teologiske Eksamen. Rejste derefter til sin Ven paa Fyn, hvor han ventede efter et Embede. 1678 blev han Lærer ved Skolen i Ribe, hvorfra han $1^1/_2$ Aar efter blev kaldet til Præst for Lintrup og Hjerting Sogne og blev ordineret af Biskop Kragelund. Han blev gift med Biskop Kragelunds yngste Datter, Lene, Brylluppet blev fejret paa Raadhuset i Ribe den 15. Juni 1680. Dette Ægteskab varede i 50 Aar og 10 Dage i Kærlighed og Enighed. Ægteparret blev vel-

signet med 6 Børn, 4 Sønner og 2 Døtre, hvoraf det yngste døde 8 Aar gammelt. De 3 Sønner blev Præster, medens de to Døtre blev gifte med Præster. 1690 blev han Magister, 1711 blev han udnævnt til Provst for Frøs og Kalvslund Herreder. 1718 fik han for tro Tjeneste Titlen Adjunkt af Peder Jacobsen, Hygom. I den kongelige Familie var den ærværdige og begavede Mand meget afholdt. Han prædikede gentagne Gange i Kobenhavvn og paa Slottet i Kolding for Kongerne Christian V og Frederik IV. Ligeledes for Enkedronning Charlotte Amalie paa Charlottenborg Slot. Selv om Gud holdt sin Haand over ham, maatte han dog gaa meget imod. Saaledes brændte i 1681 Præstegaarden ned til Grunden og han tabte derved det hele, hans Hustru som befandt sig i velsignede Omstændigheder, flyttede derefter hjem til sine Forældre i Ribe. Medens hun der laa i Barselseng, døde hendes Fader, Biskop Kragelund den 13. Sept. 1681. To Sønner, som begge var Præster, døde 1706. Den 15. Sept. 1718 brændte 26 Fag Stuehus med alt Indbo, Bøger og Manuskripter, medens Præsten var ude i Tjeneste.

Da han den 19. Decbr. 1719 fejrede sin yngste Datters Bryllup med hans Adjunkt Peder Hygom, hvortil ogsaa hans ældste Datter og Mand var kommen, blev disse i Højtidsdagene begge syge og døde og blev begravede paa en Dag. Deres tre smaa Piger

tog Wellejus til sig og opdrog dem. Den 10. Juli 1690 brændte hans Kirke i Lintrup. Ilden opstod ved en Uforsigtighed. Under et Ægtepars Begravelse paa en Gaard vestfor Kirken, hvor Wellejus holdt Ligtalen, havde Ilden antændt det hele. Gudstjenesten blev en lang Tid holdt i Præstegaarden. Alle disse Ulykker bar han med stor Taalmodighed og Hengivenhed til Gud. Han døde den 25. Juni 1730 efter en stor og lidende Sygdom, som han paadrog sig ved et Fald i Skolen. Ogsaa hans Hustru havde lært Taalmodighed og fandt sin Trøst og Glæde hos Gud. Hun var Enke i otte Aar. Ved et Fald beskadigede hun Hoften, og hun laa $1^1/_2$ Aar til Sengs. Da der nu kom mange og ynkedes over hende, bad hun dem huske, at det hele var Guds Vilje, og det saaledes tjente os bedst. Hun hensov i Herren den 1. Aug. 1738. Over Wellejus og hans Hustru hænger der en Tavle i Lintrup Kirke. Til Venstre paa Tavlen staar Phil. 1, 23 og til Højre Joh. Aab. 1. 14—17. (Wellejus skildres ogsaa som »heel venerabel, gudelig, velbegavet, havde Anseelse baade hos Høje og Lave for Belevenhed, Veltalenhed, gravetetisk Opførsel«. (Wiberg). I Traps »Slesvig« I, 70 meddeles, at der i Lintrup Kirke ogsaa er et Epitafium over W.s Søn Laurids W., Præst til Føvling og Holsted, død 1706, samt over dennes yngste Broder Christian Berndt W., der døde 8 Aar gammel.)

8) Peder Jacobsen Hygom, født

den 22. November 1692 i Hygum, hvor hans Fader, Jacob Hygom, var Præst. I sin Ungdom stod han under Guds Haand, og da han løb sin Fader i Møde, kom han under Hesten, dog uden at tage Skade. Til sit 12. Aar blev han undervist i Hjemmet. 1705 kom han til Sommersted til Peter Wøldike og gik der i Skole. 1710 blev han Student i København. Der var han i et Aar og bestod den filosofiske Eksamen og naaede den samme Værdighed som en Baccalaurius. En grasserende Pest tvang ham til at rejse hjem. Da Pesten hørte op, rejste han igen til København og hørte der Foredrag af Steenbuch og Trellund. 1714 fik han teologisk Eksamen med Karakter laudabilis. Efter at have besøgt sine Forældre rejste han i 1715 til Universitetet i Kiel, hvor han forblev et Aar og blandt andet hørte den berømte Albertus. Saa rejste han hjem igen, hvor han (1718) blev Magister Christen Wellejus' Efterfølger som Adjunkt og Præst for Lintrup og Hjerting, og blev ordineret den 11. November 1719. Den 19. December samme Aar giftede han sig med Wellejus' yngste Datter Karen. Her blev han i 11 Aar og efter Wellejus' Død den 25. Juni 1730 var han i to Aar Præst. Efter Ønske af hans syge Fader, blev han kaldet til Hygum den 12. Juli 1732, da hans Fader trængte til en god Støtte.

Peder Hygom mødte her megen Modstand, hans Tilhørere beskyldte ham for en ny Lære, da han foreholdt dem deres Blindhed og fordærvede Tilstand, ligesom han fortalte

dem Nødvendigheden af at gøre Bod og angre deres Synder. Hans Tilhørere klagede tilsidst over ham til Biskoppen i Ribe, Magister Math. Anchersen. Da Bønderne klagede anden Gang over ham, rejste Biskoppen selv til Hygum og hørte hans Prædiken. Da han bagefter spurgte dem, sagde de, at han endnu ikke havde talt saa stærk som i Dag, men Bispen syntes ikke, at der var Grund til at klage, og fra den Tid forholdt alle sig rolige, mange blev genvunden og gjorde Plads for Guds Ord. Den 5. Oktober 1736 blev han kaldet til Præst ved Fruekirken i Aarhus og til Provst for Ning Herred. Den 22. November 1737 til Stiftsprovst i Aalborg. Den 17. Januar 1738 til Biskop over Akerhus Stift i Norge, men han drog ikke dertil. Den 14. Februar 1738 blev han Biskop i Aarhus Stift. Ved sin Ankomst til Aarhus gav han 100 Rigsdaler til Fruekirken som Tegn paa hans Taknemmelighed, fordi han kunde tjene Fædrelandet. Han var tro og flittig og havde en god Hukommelse, hvad han havde hørt eller læst engang, glemte han ikke. Han elskede Freden og søgte Fred med enhver, han hjalp enhver til sin Ret, og hvor det drejede sig om Guds Ære, stod han som en Mand, der intet frygtede.

I hans Gejstlighed var han venlig og sagtmodig og med hans Sagtmodighed overvandt han sine Fjender. I Hjemmet levede han sparsommeligt, imod fattige og nødlidende var han gavmild. Ved Paasketid

1746 begyndte Svagheden at melde sig hos ham, en Forløber for Døden. Den før saa aarvaagne Mand blev overfalden af Sovesygen som Doktorerne stod hjælpeløse overfor. Han døde i en Alder af $71^1/_2$ Aar den 8. Juni 1764 efter et med stor Taalmodighed og Hengivenhed i Guds Vilje baaret Sygeleje, hvor han kun talte om himmelske Ting. Af hans 6 Børn overlevede ham én Søn, Jacob Hygom, kgl. Justitsraad og Hospitalsforstander paa Havstedgaard. Til denne Søn rejste Moderen og døde her den 26. Maj 1767. Af den salige Biskop Hygom har vi den kønne Salme: »Jesu, din søde Forening at smage«.[1])

9) Michael Boysen, født den 27. Februar 1704 i Rødding. Her var hans Fader Præst til Rødding og Skrave. Hos hans Onkel, Jacob Boysen, som var Præst i Magstrup og Jægerup, fik han Privatundervisning. 1721 blev han Student i København. 1722 bestod han den filosofiske og 1723 den teologiske Eksamen med Laudabilis. Efter gentagne Gange at have været Huslærer og 4 Aar Lærer ved Skolen i Ringkøbing, blev han den 15. August 1732 udnævnt til Præst i Lintrup og Hjerting. Den 18. November

---

[1]) Ped. Hygom har kun oversat denne Salme fra Tysk, hvorfra den er udgaaet fra det saakaldte »filadelfiske Samfund« i Beg. af 18. Aarh. Se nærmere i Brickas Biografiske Lexikon 8. Bd., 211.

1733 giftede han sig med Lene Stoud, som efter Forældrenes Død (Faderen var Præst i Søndersøe paa Fyn) blev opdraget i Præstegaarden i Lintrup. Dette Ægteskab blev velsignet med 5 Børn. Efter sin Hustrus Død den 27. Februar 1744 forblev han Enkemand og mødte nu megen Modstand, som han bar med stor Taalmodighed. Efter tiltagende Svaghed og efter at hans Søn var bleven Adjunkt, døde han den 22. Marts 1783, 79 Aar gammel.[1])

10) Christian Boysen, født i Lintrup den 25. September 1738, Søn af den forrige Præst, blev til sit 12. Aar undervist af Faderen. 1749 blev han sendt til Præsten i Sommersted og 1750 kom han paa den latinske Skole i Haderslev. 1751 kom han paa Universitetet i København og bestod her den teologiske Eksamen med Haud illaudabilis i 1761. Efter den Tid var han et Aar Privatlærer i Tyrstrup, ellers opholdt han sig hjemme hos Faderen. 1767 blev han sin Faders Kapellan, og 1774 blev han Præst i Lintrup og Hjerting, da hans Fader trak sig tilbage. Han døde i en Alder af 66 Aar 1804 og begravedes den 30. Maj 1804.

11) Peter Kaae blev udnævnt her 1804,

---

[1]) Det er M. Boysen, der har skrevet Indberetningen om Lintrup-Hjerting Sogne 1765 til Biskop Block i Ribe. Tr. i Sønderj. Aarb. 1913, 142 ff. Smlgn. Marcussen, 15 f.

døde den 17. Juni 1830, 57¾ Aar gammel. (Var fra Tiset ved Aarhus).

12) Jens Strarup, Præst i Høirup, blev udnævnt her i April 1830 og døde den 7. Juli 1838, 66 Aar gammel. Han ligger begravet i det sydøstre Hjørne af Kirkegaarden, en Tid Tornumgaards Gravplads (nu tilhørende P. L. Petersen, Lintrup).

En lille Marmorplade ligger paa Graven, hvorpaa der kun staar Navn, Fødsels- og Dødsdato.

13) Peder Kragh, født den 20. November 1794 i Gimming. 1805 kom han i Borgerskolen i Randers, paa samme Tid underviste han Børnene i Søndagsskolen i Regning. Her blev Rektoren opmærksom paa ham og opmuntrede ham til at studere. 1806 kom han da paa den latinske Skole i København [Wiberg: Student i Randers 1813]. Bestod her 1814 den filosofiske og 1817 den teologiske Eksamen med laudabilis. Ved Universitetet tjente han selv til Livets Ophold ved privat Undervisning. I Marts 1817 blev han antaget i Missionskollegiet, fik et Aar Undervisning i det grønlandske Sprog af Professor Biskop Otto Fabricius, og blev i Januar 1818 Missionær for Egedesminde og Godthaab med Annekser i Nord-Grønland Han rejste hjemmefra i Maj 1818, ankom dertil i Juli, og i August begyndte han sin Gerning. 1825 begyndte han en ny Mission i Upernivik og døbte omtrent 50 Hedninger og vendte hjem til sit Fædreland i 1828. Den

26. August ankom han med Hustru og 6 Børn til København. I Januar 1829 blev han Præst i Gjørslev og Enslev i Aarhus Stift. Den 2. Oktober 1838 blev han Præst i Lintrup og Hjerting. Han udgav*) 9 grønlandske Hefter, deriblandt det halve af det gamle Testamente, som han ikke fik færdig paa Grund af Pengeknaphed. 30. Marts 1850 blev han forflyttet til Øsby (Haderslev Amt) og døde den 25. Marts 1883 (»Vist mod sit Ønske, Ridder af den preussiske røde Ørn« (Wiberg)).

14) Jens Lassen Bøggild, født 26. 8. 1797 i Todbjerg ved Aarhus, hvor hans Fader var Degn og Lærer. Var Præst i Sønder- og Nørre Bork *) og blev den 9. Juni 1850 udnævnt til Præst her, hvor han døde af et Slagtilfælde den 17. Maj 1858 [Wiberg 1868] i en Alder af 60½ Aar Hans Grav ligger sydfor Kirken med et Jerngitter om og overgroet med Efeu Paa Graven ligger en Marmortavle.

---

*) Pastor Kragh har desuden skrevet et udførligt Værk om sin Virksomhed som Missionær i Grønland: »Udtog af Missionair P.

*) Historien om Pastor Bøggilds Hund, som de ældre af Sognets Beboere endnu kendte for en Del Aar siden, er genfortalt af I. N. H. Skrumsager i hans Fortælling »Virkelighedsbilleder«, i Sprogforeningens Almanaks første Aargang 1894. N. H.

Kraghs Dagbog I (322 Sider) og II (363 Sider). I Kommission hos Th. Sabroes Boghandel, Haderslev 1875«. N. H.

15) 6. 8.—29. 8. 1858: F. O. Moe. (Wiberg).

16) Johan Peter Bøttiger, Præst i Sønder-Omme og Houen i Jylland, blev 1858 udnævnt her og blev afskediget den 20. Maj 1867 af den tyske Regering formedelst Edsnægtelse [Wiberg]. Han flyttede derefter til S. Hygum, hvor han boede et Par Aar; fik senere Embede i Nørrejylland. Han døde i en høj Alder hos en Søn, der var Præst i Sydfyn. I hans Tid blev Lintrups nuværende Præstegaard bygget og Haven anlagt.

17) Hermann Roll, Søn af Dr. Chr. Fr. Aug. Gabriel Roll og hans Hustru, Antoinette Christine, født Carstensen, i Haderslev, født den 22. November 1840, blev 9. Marts 1867 her konstitueret og 4. Marts 1868 udnævnt til Præst i Lintrup og Hjerting. Den 1. Juli 1869 giftede han sig med Joa Tegtmeyer, og han døde den 21. Maj 1882 af Tuberkulose. Under hans Sygdom bistod ham cand. Peter Fr. Petersen fra Flensborg, nu Hovedpræst ved St. Marie Kirken i Haderslev og Provst for Haderslev Provsti. Af Pastor Rolls Børn lever endnu 1 Søn og 2 Døtre. Hans Enke rejste til Husum, hvor hun endnu bor. Pastor Rolls Virksomhed faldt i en svær Tid lige efter 1864—66. Han mødte megen Modstand. Mange Gange maatte han fra Hjerting vende hjem igen med uforrettet Sag, da der in-

gen var mødt til Gudstjeneste. De fleste kirkelige Handlinger foretoges i de tilstødende danske Nabosogne. Mange traadte ud af Kirken. Forholdene var saaledes uudholdelige for en syg Mand*).

18. Peter Jessen Juhl, født den 13. Juni 1852 i Terkelsbøl, 1881 en kort Tid Adjunkt i Lintrup, i samme Tid Præst i Vollerviek. Blev den 22. Septbr. 1882 valgt til Lintrup og Hjerting, hvor han blev til 1893. Min Far var Kusk hos ham i 6 Aar. (A. F. S.) I samme Aar blev han valgt til Præst i Ris. Han blev gift med Mary Margrethe Adele, født Lahann, fra Flensborg. Af hans Børn er det ældste født i Vollerviek, de andre i Lintrup Pastor Juhl forpagtede Præstegaardsjorderne ud til Forpagter Petersen, der byggede den nye Forpagterbolig. Efter Petersens Fallit drev Pastor Juhl selv Jorderne. I 1887 blev den saakaldte »Skovlykke« bortbyttet og et andet Stykke, som laa nærmere ved Præstegaarden, købt.

19) Ludvig Heinrich Johannes Godt, født den 13 Novbr. 1860 i Mannheim, hvor hans Fader, Peter Hinrichsen Godt, var Præst, tilsidst Hovedpræst i Sønderborg efter at være afsat som Hospitalspræst i Haderslev. 1864 drog han med sine Forældre fra Slesvig-Holsten og levede sine Barndomsaar i Kassel. Han kom paa Gymna-

*) Pastor Roll var ellers en flink Mand, der var meget afholdt af sine undergivne.

siet i Haderslev, studerede Teologi i Kiel, Leipzig og Erlangen, bestod 1887 Statseksamen og besøgte i $1^1/_2$ Aar Præsteseminariet i Haderslev. Blev den 16. Decbr. 1888 ordineret og begyndte den 23. 12. 1888 som Kapellan hos Pastor Hansen, Egen paa Als. Efter hans Død kom han 1890 til Sørup i Angel.

1893 blev han udnævnt til Præst i Lintrup-Hjerting 1889 giftede han sig med Emmy Magdalene, født Beeken, fra Jyndevad Mølle. I Ægteskabet var der 8 Børn. I hans Tid fik Kirken et Orgel og en Kakkelovn. Ved sin Ankomst forpagtede han Præstegaardsjorderne paa 18 Aar, ligesom Engene ved Kongeaaen blev solgt, da de kostede mere end de indbragte. Det er Pastor Godt, der — paa Befaling — har skrevet »Kirkekrøniken«. Den er skrevet med hans Haandskrift. De to senere Præster har saa føjet deres Historie til.

20) Karl Friedrich Wilhelm Nissen, født den 30. Juli 1880 i Lyksborg, Præst i Sønderborg fra 1908—11, indsat til Præst for Lintrup-Hjerting den 17. December 1911; efter Genforeningen afskediget den 30. November 1920 og flyttede til Lyksborg. Pastor Nissen nægtede at være Præst under den danske Regering*).

---

*) Pastor Nissen er som nævnt nu Regeringsraad i Slesvig og deltog i de dansk-tyske Forhandler i København. N. H.

Der har været fire tyske Præster ialt i Lintrup, nemlig Roll, Juhl, Godt og Nissen

21) Den 30. August 1921 blev forhenværende Missionær i Indien og siden 1916 kst. Sognepræst i Skrave, Hans J. Toft, af Kongen udnævnt til Præsteembedet i Lintrup og Hjerting. Den 9. Oktober 1921 blev han af Provst Vibe-Petersen fra Rødding, under stor Deltagelse af Menigheden fra begge Sogne indsat i Embedet. Samme Dag blev Mindestenen udenfor Kirken og Mindetavlen inde i Kirken over de faldne i Verdenskrigen afsløret af Pastor Toft. Ved samme Lejlighed talte Provsten kort til Menigheden. Pastor Hans Jørgensen Toft blev født den 13. Maj 1880 i Raved i Aabenraa Amt. 1907—16 Missionær i Øst-Indien, 1916—1921 Præst i Skrave og den 30. August 1921 indsat til Præst i Lintrup og Hjerting.

Den 7. September 1924 holdt Pastor Toft Afskedsprædiken i Lintrup Kirke, og den 13. September rejste han med Familien ud fra Esbjerg til Indien for atter at virke der som Missionær.

22) Anders Friis-Christensen født 22. Januar 1875 i København. Gennem sin Fader stammer han fra Sønderjylland (Ballum Sogn).

Han blev ordineret i Budolfi Kirke i Aalborg 21. December 1904 — lige 20 Aars Dagen før sin Indsættelse som Præst i Lintrup og Hjerting Menigheder. — Var Kapellan p.

p. for Boddum og Ydby Menigheder 1901—1911, Sognepræst til Vorbasse Menighed 1911—1913, — Sømandspræst og Præst for den danske Menighed i Hamborg-Altona 1913—1915 og sidst Sognepræst til Tørslev og Svenstrup Menigheder i Aalborg Stift 1915—1924. 20. November 1924 udnævntes han af Kongen til Sognepræst for Lintrup og Hjerting Menigheder, og blev af Provst Vibe-Petersen fra Rødding 21. December s. A. indsat i Embedet.

* * *

Præstehistorier.

I Tilslutning til foranstaaende Præsteliste kan det maaske være paa sin Plads at meddele et Par Fortællinger fra Folkemunde om Lintrup Præster og Degne. En Præst i Lintrup, Hr. Mikkel (maaske Michael Boysen, Nr. 9) sagde engang i en Prædiken i Lintrup Kirke: »Paa den yderste Dag vil Vorherre spørge mig: »Mikkel, hvor er dine Faar?« Saa dukker jeg mig. (Hr. Mikkel dukker sig ned paa Prædikestolen.) Naar han saa rejste sig op igen, vilde Vorherre atter spørge: »Mikkel, hvor er dine Faar?« Præsten dukker sig igen. Tredie Gang Vorherre spørger om »Faarene«, vilde Hr. Mikkel svare: »Herre, jeg har ingen Faar, det er Bukke alle sammen!«

Den Lintrup Præst katekiserede med en Dreng, der ingenting vidste. »Ved du da slet ingen Ting?« spørger Præsten. »Jo«,

svarer Drengen, »a ved, at der er en Skade-rede nede i Hans Hansens Esk i Dover, men du maa ikke fortælle det til nogen, for saa kan vi ha' en Skid begge to!«

En Præst i Lintrup »gik igen.« En Nat overtalte Enken sin Karl til at gaa ind til ham med et Lagen om sig, og foregive, at han ogsaa var en Genganger. Karlen kom ogsaa i med Præsten og hjalp ham nu med at tælle Penge, som fandtes i Studereværelset. Klokken slog 1, uden at de var færdige. Næste Nat fortsatte de og talte færdig. Præsten vilde nu have Karlen med op i sin Grav paa Kirkegaarden, men da de kom til Kirketaarnet, sprang Karlen op paa en derved opstillet Stige. Præsten gik nede ved Foden af Stigen og famlede omkring til det blev Dag, da maatte Præsten i sin Grav. Da Karlen endelig om Morgenen, da Haandværkerne kom til Kirken, turde stige ned, gik han hjem og fortalte Præstekonen, hvad hendes Mand gik efter, og hvor Pengene laa. Hun blev derved rig, medens hun før havde været saa fattig, at hun maatte laane Penge til Mandens Begravelse.*)

I Marcussens Bog om Lintrup Sogn, 16, findes bl. a. en Præstehistorie om en Lintrup Præst, der prædikede om Bespisningen i Ørkenen, som Præsten forklarede saaledes: »Men det var ikke saadanne Brød, som du bager, Mads Bager, nej, de var me-

*) Sprogf. Almanak 1922, 59.

get større end hele Lintrup Sogn, og det var heller ikke saadanne Fisk, som du fisker, Simon Fisker, nej, Halen paa dem var meget større end Lintrup Kirketaarn«. Fortællingen findes oprindelig trykt i E. T. Kristensens Jydske Folkeminder XI, 366, Nr. 192.

I Lintrup Kirke havde de en Degn, der hed Lund. Han havde den Skik, at naar Præsten var færdig med at prædike, saa vaagnede Lund, og kunde nu begynde at synge. De sang altid lige efter Prædikenen Salmen »Hjælp, at din sunde Lærdoms Kraft«. Men en Dag gjorde Præsten imod Sædvane et Ophold i Prædikenen, og derved vaagnede Lund, springer op og begynder helt langtrukkent at synge: »Hjælp!« Men saa begyndte Præsten igen at prædike, og Lund maatte holde inde. Da Folk gik ud af Kirken kom en gammel Mand, der hed Per Ott, hen til Degnen og sagde til ham: »Hvad var der med dig, Lund, du raabte jo før om Hjælp?« *)

* * *

Ulvehistorier.

»Min Bedstefader var født paa den søndre Side af Kongeaaen ligeoverfor Foldingbro, og han har fortalt, at der var mange Ulve oppe ved æ Bjerge, saadan kaldtes

*) E. T. Kristensen: Jydsk Almueliv, Tillægsbind VI., Nr. 1190.

Lintrup Bjerge i daglig Tale. Hans Forældre havde saadan en jævn stor Hund, og den fik Ulvene fat paa en Nat. Det var nemlig en meget haard Vinter, og de var jo sultne og søgte nær ind til Husene. Saa havde Hunden vel sagtens været efter dem, og de havde da faaet fat i den, og et Par af dem slæbt af med den. Den ene havde taget den i den ene Ende og den anden i den anden Ende og havde saa gaaet ligesides og slæbt den i Sneen op til Bjergene. Da de var komne derop, havde de rykket den midt over, men ikke fortæret den. Da Folkene kom op om Morgenen, kunde de forfølge Sporene i Sneen og se, hvordan Hunden var bleven slæbt. — Min Bedstefaders Fader havde en Følhoppe, hvis Føl Ulvene ogsaa vilde tage. Hoppen havde saa faaet Foden paa Ulven og holdt den nede til om Morgenen, da Manden kom og fik dens Hoved slaaet i Stykker paa den med Tøjrekøllen. Den havde helt gnavet Skindet af Benet paa Hoppen«. (Medd. af Niels Jensen, Skomager i Maltbæk Mose, i E. T. Kristensens »Jydsk Almueliv«, Tillbd. I., Nr. 1340).

»Studedriverne havde deres bestemte Pladser at søge til, naar de drev Studeflokkene sønder paa. — — Der boede en Mand i Lintrup, der hed Thomas Karsten, og han var saa slem ved Driverne til at tage af deres Kræ, naar de slog ud paa hans Hede. Derfor var de ogsaa allesammen gale paa

ham. De her Thyboer sagde: »Ja-a, dænd Tammes Kæsten ham kender wi Saaten slaa mæ nok, aa saa dænd Støk Hærp han haar, kam hon ik mæ en stower Støk Slund i æ Haaend, æ trower wal, de waa en Furkstaag«.« (Meddelt af H. Nielsen, Hovborg, i E. T. Kristensens »Jydsk Almueliv«, Tillægsbind V, Nr. 27).

Vognsmørelse.

I de gode, gamle Dage kørte Skovbønderne fra Langetved, Skodborg og de store Skove deromkring gennem Lintrup til Ribe med Egebark, som de solgte til Garverne, der paa den Tid brugte megen Bark til Garvning af Læder. Vejen var lang, sandet og stenet, særlig gennem Lintrup Sogn. De store Lundstikkervogne gik kun langsom fremad, Tjæresmørelsen kunde ogsaa undertiden være lidt knap, da dette omkring 1830—1840 kun kunde købes i Købstaden. Paa den Tid var der ogsaa mange, der brugte de store sorte Skovsnegle til at smøre Vognene med; men denne Fettelse holdt nok ikke længe ad Gangen.

Naar saadanne Barkvogne var komne godt paa Vej ad Ribe til, var det ikke saa sjældent, at en og anden Vogn begyndte at klage højt for hver en Omdrejning Hjulet gik rundt, og disse lange Toner lød altid som »Vi kommer aldrig derud, vi kommer aldrig derud«. Naar saa Barkvognene endelig var kommen til Ribe og Barken solgt og Pengene i Lommen, skulde der

gerne nogle Kaffepunse til, og Tjæren glemte de at købe eller ogsaa skulde den vente til næste Gang. Paa Hjemvejen skreg Hjulene saa igen, men med et hurtigere Tempo »Vi kan køre det saa tit vi skal, vi kan køre det saa tit vi skal«.

* * *

Stednavne og Stedsagn.

I det følgende skal meddeles en Liste over Marknavne og mindre Bebyggelsesnavne i Lintrup Sogn, samt Sagn, som knytter sig til enkelte af Lokaliteterne. Sagnene i Marcussens Bog, vil saa vidt muligt ikke blive nævnte her. Stednavnefortegnelsen er efter en Afskrift af Pilegaards Stednavneoptegnelser, der findes i Stednavneudvalget i København.

Barsbøl, tre mindre Ejendomme. Barsbølhøje, 7—8 Høje nordvest i Sognet. Her er mange Gange set et Varsel. En Aften for en Del Aar siden skal en gammel Mand have set gloende Kugler flyve i Luften frem og tilbage mellem disse Høje og Aatte Bakker vestfor Kongeaaen. Barsbølmose, nu kun Lyng og Siv. Riberbanke er tæt ved Kongeaaen. Fuglbækgaard er den

største Gaard i Lintrup Kommune. For ca. 60 Aar siden var der Kro. Fuglbæksig er et lille Vandløb sydøstfor Fuglbækgaard. Sigager findes ved nævnte Vandløb. Lyngbjergager sydvest for Fuglbækgaard, her har ikke været Lyng i Mands Minde. Villemajgaard fandtes ved Ribe—Kolding Landevejen, nu er der kun nogle Træer. Kødebro er Broen over Bækken nordfor Lintrup. Bækken deler de to Vange Nørrebæksvang og Sønderbæksvang. Damgaard nordøstfor Lintrup var tidligere en størreGaard, nu delt i flere Ejendomme. Tranhave østfor Lintrup var tidligere Eng og Krat. Egebjerg sydøstfor Lintrup var til 1860 bevokset med stor Egekrat.

Ved Lintrup Præstegaard staar et stort, gammelt Asketræ. Naar dette fældes, brænder Præstegaarden. Haugaard, en Mark østfor Lintrup, var for 50 Aar siden overgroet af Krat. Svigyde, en gammel Skovvej østfor Lintrup Smedegaard østfor Lintrup blev udstykket 1874, var forhen en meget storGaard.[1]) EnMand saa en mørk

---

[1]) Se Marcussen, 23 ff.

Aften tre blaa Lys igennem et Vindue i Smedegaard. Efter dette Syn blev Manden syg og døde efter seks Ugers Forløb. Misgerningen, som Lysene lyste for, blev ikke opdaget.[2]) Gejlvang nordøstfor Lintrup, der vokser endnu meget Gyvel (udt. Gejl). Nytoft østfor Lintrup er et Navn, der paa gamle Kort kan følges over 200 Aar tilbage i Tiden. Skomagertoft har tilhørt en Skomager for ca. 70 Aar siden. Præstehave sydøstfor Lintrup er ca. 4 Td. Land. Præsteskoven østfor Lintrup forsvandt o. 1865. 1807 var her store svære Ege.

Slotsbjærg nordfor Dover; et Slot skal efter Sagnene have ligget der. Kirkebakke lige vestfor Landevejen midt i Dover, her har ligget en Kirke; 1841 var der endnu Ruiner af Kirken, der nævnes 1340.[3]) Fra Dover Bankerer der stor Udsigt over Kongeaadalen. Herfra kan tælles 29 Kirker. (Trap.) En gammel Kone gik en Nat over Bankerne. Hun faldt flere Gange og syntes,

---

[2]) E. T. Kristensen: Danske Sagn II, J Nr. 170.

[3]) Se Marcussen, 38 ff.

hun under Faldene mærkede døde Mennesker, og tilsidst mente hun ogsaa at have Blod i sine Træsko. Da hun Dagen efter kom til Stedet for at hente sin tabte Stok, viste det sig, at det var i Græsset, hun var faldet. Kærmose nordøstforDover. Vesterkilde østfor Dover. Dejntrov, en Lavning østfor Dover. Troldal sydfor Dover, en Dal i Retning Øst—Vest. Her fandtes to Landbolsteder; det ene blev nedlagt efter Krigen. Fra Troldal og sydpaa gaar der om Natten en Hest uden Hoved, eller en sortHund, ligeledes uden Hoved. Troldal var det vanskeligt at komme igennem om Natten, onde Aander drev her deres Spil, saa Vognene ofte væltede; deraf skal Navnet være fremstaaet.[4])

Præstemose sydfor Vimtrup, forhen en lille Mose. Vimtrup Skov bestaar af tre smaa Skove. Skovlund en gammel Gaard, der brændte for nogle Aar siden. Sønderhede sydfor Vimtrup. Rædsbjærg, en Høj tæt sydfor Aarlundgaard. Pibermose, lille Mose vestfor Dover. Sten-

[4]) Se Marcussen, 42 ff.

kjeldsgaard, en meget gammel Gaard vestfor Dover. Damager vestfor Dover. Tingvejen, en gammel Sandvej, der begynder ved Korgeaaen, 1 km vestfor Foldingbro, gaar over Aarhund—Trolle, Oksevejen, Løgumklostervejen, og tager Retning mod et Sted østfor Skærbæk Mølledam s. i Sognet, hvor der siges at have været et Tingsted. Her østfor Mølledammen har der ligget 8—10 Oldtidshøje og en Langdysse. Kun 2 Høje er nu bevarede, men de jævnede Højes Pladser kan endnu ses. Højene har alle været smaa. Endnu i 1870—80'erne var Langdyssen kun lidt beskadiget. Den er 100 m lang, er i Østenden 17 m og i Vestenden 8 m bred. Ved dens Nordside har ligget nogle store Sten, der blev sprængt for flere Aar siden. Hele Langdyssen var o. 1870 omgivet af store, til Dels opretstaaende Sten, men saa kom der en 30—40 Aar, hvor Skærbæk Mølle stadig skiftede Ejer, mest Tyskere, og i samme Tid hærgedes Møllen ogsaa af Ildebrand, hvorved de uforstaaende Ejere benyttede Stenene ved Langdyssn og Stenene i de mange Kæmpehøje til Byggemateriale. Pladsen omkring Langdyssen benævnes underti-

den »Tingstedet«. En Fodsti mellem Sdr. Aalling i Hygum Sogn og Tornum i Lintrup Sogn hedder Tingstien, og dens Retning gaar ogsaa efter det ovennævnte Tingsted. Vi har sikkert et Oldtidstingsted for os. Navnet Aarlund kan ogsaa tyde derpaa. Vejen, der gaar fra Dover over Vimtrup og sydpaa gennem hele Sønderjylland, hedder Oksevejen eller Dryvvejen.

Møllested vestfor Foldingbro. Hyrdeeng nordøstligst i Sognet. Sigbæk, et lille Vandløb paa Søbæksleds Mark, nordøst i Sognet. Majgaard, en Eng i Dover By, og en ved Kongeaaen. (Maj, Made s: Eng, Sig c: Eng) — Ollingdørsager, Mark sydfor Tornum. Klodehøj, vestfor Tornum, nu en Granplantning. Kastbjergled, tidligere en gammel Gaard med stort Garveri.[1]) Kastbjerg, en gl. Gaard, nævnes 1775, havde forhen Købmandshandel og Krohold.[2]) Kastbjerggaard er nu udskiftet i 2 Gaarde. Villumsdal, en nu nedlagt Bonde-

---

[1]) Se Marcussen, 69 ff.

[2]) Se Marcussen 70.

gaard, Jorden er udstykket. Videngaard eller Virringgaard, en gl. Gaard, der brændte for nogle Aar siden, er atter opbygget. Havelsig vestfor Tornum. Rojer og Skovkrog, nordfor Tornum, gammelt Skovland. Gydevej, nordfor Tornum, gammel Skovvej. Storhøj, stor Kæmpehøj, østfor Tornum. Møllebro, over Farrisbækken eller Sønder-Aaen sydfor Skærbæk Mølle. Søndervang. Gildbjærge sydøstfor Tornum; ogsaa et Navn, der minder om hedensk Tid og Gudsdyrkelse. Volbækdam, et smukt Kildevæld med Afløb til Skærbæk Mølledam. Fladshøj (ses vidt omkring.) Stokkebro, Pregelager, Bjergager og Nørmose ligger paa Tornumgaards Mark. Jonashul, et »Höl« i Farrisbækken sydfor Tornumgaard, hvor Vandet — p. Gr. af et Mord — altid er rødt.[3])

Damager sydvestfor Mejlby, en sumpet Mark med meget Siv. Gaaerhøj, en stor Kæmpehøj tæt vestfor Mejl-

---

[3]) Om Jonashul og Sagn om Tornumgaard, se den historiske Del af Kirkekrøniken.

by Mejeri. Vandkærpøt, vestfor Mejeriet, et Vandingssted. Rytterhøj, en stor Kæmpehøj sydøstfor Mejeriet. Tyvdal, en lille Dal nordfor Landevejen østfor Mejeriet. Dalen er omgivet af mange Kæmpehøje og er lidt skummel. Her spøger det. En Aften blev en Mand, der kom ridende forbi det ensomme Sted, overfaldet af en So, der rasende forfulgte Hesten helt til Hygum Sogneskel ved Bavngaard. Først da var Rytter og Hest fri for Spøgeriet. Der holdt Soens Omraade op. Tyvdal var ogsaa et yndet Sted for Smuglere, idet Dalen eller Kløften udmunder ved Kongeaaen. Husarhøj, en stor Kæmpehøj østfor Tyvdal. Kaastkilde (Karens Kilde?), en smuk Kilde 1 km vestfor Lintrup. Vestervadsbro over Bækken $^1/_2$ km vestfor Lintrup. Søholm, nordvestfor Mejlby, har været et adeligt Gods, er nu forsvundet. Majgaard, en sumpet Eng vestfor Mejlby. Gratbjerg nordøstfor Mejlby. Silkeborg, et lille Hus med Have vestfor Mejlby. Jorden omkring Huset kaldes Sig. Nørre Olling, gammel Gaard, nævnt 1547. Vestmedal. Taarebjærg. Byrrum, en lang Sænkning

med Vand, Siv og Eng. Godsmaj. Herberg. Gadevang østfor Mejlby. Mejlby Skov østfor Mejlby forsvandt endelig for ca. 50 Aar siden. Gaasemaj, i Mejlby By; en lille Toft med Vand, Siv og Eng.

I Markbogen fra 1683 findes kun følgendeNavne fra LintrupSogn: Vesteragervang, Nørrebæks Vang, Hvideagervang, Øster-, Midt- og Vester Barsbølle Vang, Krog Vang, Halbrød Vang, Vest-Øster Vang.

Endelig skal meddeles nogle Marknævne efter gamle Kort, som Pilegaard ikke kender den nøjagtige Plads paa:

Nordfor Lintrup: Storeng, Aftægtseng, Aamaj, Lundeng, Krogenge, Aalgaardseng, Fuglebæksmaj, Sigager, Langager Lyngbjersager, Barsbøltoft, »Baribullager u. Tregel«, Koevangsblokke,Nørbæksager,Vester Ager, Toftager, Stærhede. Øst- og sydfor Lintrup: Storhede, Havgaarde, Gejlvang, Traanhave, Skovlykke, Præsthave,

Hyrdeland, Smedeeng, Krogeng, Østermark, Nordmark, Sig, Skovlykke, Lyngbjerg, Gejleng, Toftager, Smedemark. Nord- og østfor Tornum: Gammelmark, Nørhede, Østermark, Skærrebekager, Storhøjager, Faarhøjager, Sønderhede, Majgaard, Flistofteend, Toftager. Vest- og sydfor Tornum: Flistofte, Staketager, Majgaard, Dyrehave, Bolsmark, Ollingdørsager, Sønderhede, Sønder-vang, Guldbjerge, Aamaj. Mejlby Kommune: Store Ismaj, Lille Ismaj, Vestermark, Bydam, Sønderstenge, Norderstenge, Nørgrønmaj, Damager, Dameng, Hartager, Gadevang, Krombelmæsk, Damskov, Kokærhale, Faarebjærg, Vestmedal. I Vimtrup: Rørkær, Gadetofte, Søndermark, Østerager, Vesterager, Nørrehede, Nørretoft, Nytoft, Midtervang, Gejlager, Toftløs. I Dover: Aamaj, Majgaarde, Felled, Nørrehede Kærlykke, Damager, Slots-

lykke. I Foldingbro: Aamajvig, Damager, Bjergager, Kærager, Vesterhede, Nørrehede, Kærmose, Sigbæk, (gør Skel mellem Skrave og Lintrup Sogn), Kærvej, Himmel (en Kilde i »æ Dejtrov«), Pontsbjærg, Dover Skov, Bredeeng, Krogstrup.

1921 blev en Gravplads paa en Mark i Tornumskov fra den yngre Broncealder og ældre Jernalder udgravet og undersøgt under Inspektør ved Nationalmuseet C. Neergaards Ledelse. Mange Gravkar flere med smukke Ornamenter, adskillige smukt ornamenterede Broncesager, en Del Jernsager og en Sølvgenstand. Hele Fundet kom til Nationalmuseet i København. Det var Hans Pilegaard, der gav Museet Underretning om Sagen.

Lintrup Kirke ligger midt i Sognet, dens Taarn er 100 Fod højt. Kirken er en anseelig Bygning og ses viden om. Den er opført af rhinlandsk Tuf, og den oprindelige Bygning stammer antagelig fra det 13. Aarhundrede. Den er viet Jomfru Magdalene.

I Aaret 1690, den 10. Juli, brændte Kir-

ken og led stor Skade. Gudstjenesten blev derfor en lang Tid holdt i Præstegaarden.

Paa en Tavle, der hænger paa den nordre Side i Kirken, staar at læse:

»Menigheden.

Da man skrev Sixten Hundrede
Dertil Halvfemssindstyve. Paa Juli Maaneds
Tiend Dag, Lod Gud vor Kirke blive,
Et øde Askested, Wed hastig Ildebrand
Den samme Gud ske Lov, Som har opvakt
en Mand, En Christen Kirkes Elsker,
Der Hjertet vilde sætte, Til Kirkens fulde
Bygning og, Wor Kirke Sorrig lette.

Lad Gud dit Huus nu staa, Imens vi
Ordet har, Tag Ordet aldrig bort Imens
at Werden staar.«

Ved Restaureringen blev Kirken noget kortere, idet Koret har gaaet nogle Alen længere mod Øst, end det nu gør.

Grundstenen derfra sidder der endnu. I Kirkens Kor hænger der en Mindetavle over Wellejus og hans Hustru. Tavlen eller Gravmælet er smukt udskaaret. Desuden hænger der to smukke Gravmæler for andre Præster.

I Kirkeskibet hænger en sjælden smuk Mindetavle, hvorpaa staar:

Minde
helliget
Jesper Pedersen,
født i Dovre den 23. Marts 1823
død ved Dybbøl d. 18. April 1849
Jordet paa Sønderborg Kirkegaard.

Kongen og Fædrelandet tro deltog han i Slagene ved Bov, den 9. April, ved Slesvig den 23. samme Maaned, ved Dybbøl den 28. Maj og 5. Juni 1848 og den 13. April 1849.

Han stred og døde
sin Ed og Konge tro.
Held dem, der bløde
for Fædrelandets Ro.«

Tavlen er givet til Kirken af unge Piger fra Dover By og fra Venner.

Paa Prædikestolen staar med ophøjede Bogstaver, at denne er en Gave fra Maren Tygesdatter paa Søholm, født i Mejlby 1557.

Gaarden Søholm er som andetsteds fortalt nedlagt for mange Aar siden. Kun nogle store Træer viser, hvor Gaarden har ligget.

Søholm har sikkert været en af Sognets største Gaarde, der har i gamle Dage boet f. Eks. en Herredsfoged, en Major Bløde, der holdt saa meget af at bo der »fordi der var saa god Jagt og Fiskeri«, hedder det i en gammel Beskrivelse.

Paa Alterbordet staar to prægtige Lysestager af Bronce; de bæres af tre springende Løver. Ved hver Lysestage er der anbragt et Bronceskjold, hvorpaa er indgraveret følgende efter den originale Retskrivning:

Gud til Ære
Hafver Welachte Mand
S. Jacob Pedersen
Bager og Borger
I Kjøbenhavn,
Tillige med hans Kjære Hustru
Dorretea Nielsdatter
Foræret det Par Lysestager til
Lintrup Kirke. Anno 1705.

Der fortælles, at Giverne af Lysestagerne er fødte i Lintrup Sogn, og at S. Jacob Pedersen rejste til Københavns som ung Mand og blev Bager og en velhavende Borger.

Klokkeringningen.

Kort efter 1864 blev det befalet af Tyskerne, at der skulde ringes med Kirkeklokkerne over hele Nordslesvig, paa en bestemt Dag og Time.

Dette skulde være en Slags Tak for, at Nordslesvig var bleven fri for »det danske Regimente« og at vi nu hørte til »das grosse Vaterland«.

Denne Ringning skulde Degnen udføre. Paa den bestemte Dag og Time gik Degnen altsaa ind i Lintrup Kirkes Vaabenhus for at ringe den befalede Tid, han trak og trak i Rebet, men ikke en Klokke-Lyd vilde lade sig høre. Degnen gik derpaa op i Taarnet for at undersøge, hvad den gamle Klokke fattedes; men ak, Knebelen var borte. Læderremmen, som Knebelen ellers hang i, var skaaret over med en skarp Kniv og Knebelen var helt forsvunden.

Fjorten Dage eller saa derefter stod Knebelen en Morgenstund udenfor Kirkegaardsporten tilsmurt med Ler, det saa ud til, at den havde haft Kvarter i en af de mange Lergrave nordfor Kirkegaarden. (Det var Pilegaard og hans Søster, der fandt Knebelen en Morgen, da de kom først til Skole).

Der blev altsaa ikke ringet til Takkefest i Lintrup Kirke, den eneste Kirke i hele Nordslesvig, der slap fri. Der var næppe en Kirke i hele det danske Nordslesvig, hvor der ikke var lavet noget ved Kirkeklokken til hin Ringning: enten var Rebet borte, tjæret el. lign

Fra Foldingbro.

En Dag i Foraaret 1848 kom en Skare Mennesker til Foldingbro, de gjorde holdt ved Kroen (Nissumgaard). Skaren, ca. 200, bestod af de saakaldte Friskaremænd. Da der til Kroen ogsaa var Brændevinsbrænderi, var her jo god Lejlighed til at faa Tørsten slukket.

Ved Opbrudet derfra faldt en Geværpyramide om, en Bøsse knaldede, og en Mand faldt død om. Der fortaltes om ham, at han var fra Sydslesvig og en stor Gaardmands eneste Søn, og at han havde sluttet sig til Skaren uden Faderens Minde samme Dag, han faldt. Kammeraterne gravede saa en Grav paa en lille Eng sydfor Kongeaaen paa venstre Side af Landevejen; i Graven lagde man den døde uden videre Ceremonier som han havde gaaet og staaet, hvorefter Graven kastedes til.

I Aarene 1861—62 var Graven endnu at se, der var en Træramme om og et Trækors paa den.

I 1869 blev der bygget en Gæstgivergaard over Graven, saa denne ses ikke mere.

For nogle Aar siden kom nogle Tyskere til Foldingbro og søgte efter den, for der skulde opsættes et »Mindesmærke« over den; men da Graven fandtes under Køkkengulvet, blev Planen opgivet.[1])

Foldingbro var i fordums Tider vidt bekendt. Allerede 1542 nævnes den. Herover førte den gamle Oksevej og flere andre Veje krydsede herfra til flere Sider. Før 1864 afholdtes her aarlig tre store Markeder. Endnu afholdes der et Par Markeder, men de er uden synderlig Betydning. Paa Nissumgaard, der hører til Foldingbro, var før 1864 stor Købmandshandel, Brændevinsbrænderi, Teglværk og Gæstgiveri. Ejeren, der lige før 1864, hed Petersen, var en dygtig Mand, men var meget tysksindet. I 1848 var han Sognefoged. Det fortælles,

---

[1]) smlgn. A. J. Marcussens Bog, 30 ff.

at han holdt alle Indkaldelsesordrerne tilbage. Niels Salling i Troldal gik da ind paa Sognefogedens Kontor og uddelte alle Ordrerne. Herfor blev han udnævnt til Danebrogsmand.[1]) Lintrup Sogn har kun »ejet« én Danebrogsmand til, nemlig Gdr. H. Klockmann, Vimtrup, der er død for mange Aar siden. Han fik Danebrogskorset for udvist Tapperhed i Fægtningen ved Vorbasse 29. Febr. 1864. — 1864 blev Broen ved Foldingbro opbrudt af danske Dragoner, ligesaa Nielsbygaards Bro, der endnu ikke er helt genopbygget. Den akn kun passeres af Fodgængere. Foldingbro var — som bekendt — Toldsted fra 1864 til Genforeningen.

Kommunale Forhold.

Sognet har et Forsamlingshus i Tornum og et i Lintrup; sidstnævnte blev bygget 1923. Forsamlingshuset i Foldingbro blev særlig benyttet under

---

[1]) Denne Fremstilling er ikke helt korrekt. I næste Aargang af Sprogforeningens Almanak vil et Uddrag af min Bedstefader Niels Jacob Christian Sallings Dagbog, der omhandler denne Begivenhed, blive aftrykt.

N. H.

Fremmedherredømmet. Det opførtes 1893 af Beboere fra begge Sider Grænsen. Huset i Tornum er den gamle Kommuneskole, der blev købt af Beboere 1921 og omdannet til et smukt Forsamlingshus.

Mejlby Mejeri er det ældste i Sønderjylland. Det begyndte sin Virksomhed 24. 6. 1884 med Stilling Andersen som Bestyrer. Foregangsmændene for Mejeriets Oprettelse var Gaardejerne Peter Kjems, Kjemsgaard, Peter Lauridsen, Hjortvad, Chr.Salling, Kastbjerg, P.Jørg. Pedersen, Bavngaard, og P. Antoni Jensen, Mejlby, samtForstander N.Pedersen, Ladelund. Mejeriet begyndte sin Virksomhed med 300 Køer og 33 Interessenter og med en Omsætning af 53,215,64 Mark. — 1911—12 var Omsætningen 236, 931,46 Mark med ca. 750 Køer og med 125 Interessenter. Mælkemængden var 1914: 4,090,711 Pund. 1915: 3,002,415 Pd. 1916: 2,507,407 Pd. 1917: 1,692,309 Pd. 1923: 4,510,405 Pd.

Kanalselskabet Lintrup anlagde en Engvandingskanal langs med Kongeaaen i 1888—89. Kanalens Længde er 13 km og kostede 82,000 Mark. Der bli-

ver fra Kanalen vandet ialt 242,07 ha Land. Som Foregangsmænd for Træplantning i Lintrup Sogn maa nævnes Gaardejer H. Søholm Jensen, Tornumgaard. Han har tilplantet 11 Tdr. Ld. med Naaletræer og en Del af sin Jord har han plantet Læbælte om (ca. 5 km langt). H. N. Conradsen, Fuglbækgaard, har tilplantet 12 ha med Naaletræer og Løvtræer. Gaardejer K. S. Petersen, Lintrup Mark, og Mads Petersen, Foldingbro, har ogsaa tilplantet betydelige Arealer med Naaletræer. Krigsinvalid Povl Wagner, Foldingbro, har en betydelig Granplantning.

Lintrup Sogns faldne og saarede i Verdenskrigen.

Døde:	34	
Saarede:	55	(Flere er saaret 2—3 Gange)
Fangne:	11	
Hjemsendte:	20	(Syge og Invalider)
Dek. m. Jernkorset	48	
Desertører:	25	

Disse Tal fra et enkelt sønderjydsk Sogn giver et Indtryk af, hvad Sønderjylland har lidt i Verdenskrigen. Pilegaards Liste afviger vist lidt fra andre Tabslister fra Lintrup Sogn.

Over de faldne er rejst en Mindetavle i Lintrup Kirke. Tavlen bestaar af hvidt Marmor. Der staar følgende Ord paa den: »Opsat af Lintrup Sogns Beboere. Jeg er Opstandelsen og Livet, hvo som tror paa mig, om han end døer, skal han endog leve«. Desuden staar Navnene paa de faldne.

Paa Lintrup Kirkegaard findes en stor Natursten, hvorpaa der staar: »Til Minde om de kære fra Lintrup Sogn som blev derude i Verdenskrigen 1914—18«.

Ved Lintrup Gade paa en smuk Plads staar en Genforeningssten (en stor Natursten) skænket af Gaardejer Hans Petersen, Lintrup, med følgende Indskrift:

Rejst til Minde om Genforeningen 1920.

Aarene lange vi skulde frem
længtes mod Danmark vort ældgamle Hjem.
Grænserne faldt; mens Aarene rinde,
Stenen skal staa som taknemligt Minde.